

Mohás Livia

Fiatal farkas

(Emlékezések)

5. rész

Akár egy gejzír, felszökken a kultikus tisztelet, ha Kazinczy, ha Tisztelendő Mater Benes Anna nevét meghallom, meglátom. A kettő együtt, kéz a kézben jár, mert a magyartanárnőtől kaptam a nyelvújítót, akire rég nem emlékeznek Benes Anna nélkül.

Olvasom, hogy a „féltékeny” szavunkat neki köszönhetjük. Az agy e pillanatban a kultikus alakokról máris átkapcsol a szerelemre, exférjemre, a gyűlölködésre, hasonló gyötrelmesen földi dolgokra, nagyon sajnálom. A tudatom mást akar, egyetértek az ezoterikus tapasztalattal: agyunk szűrő, az univerzumból hozza a tudatba, amit odafentről akarnak, tehát most nem Kazinczyt és Benest akarják.

Féltékenység. Mintha bezártak volna egy átlátszó kocka alakú dobozba, se levegő, se mozgás, csak merevség és fuldoklás. Kívülről úgy látni, rendben van minden, kívülről még a kocka sincs. Nincs beszorulva oda a buta, fiatal nő, a fiatal farkas. Akkor kezdődött, amikor Haskit kiengedték a tüdőszanatóriumból. A műtét sikerült, földre zuhant, elfáradt angyalnak láttam a betegágyon, most meg én voltam rohadtul fáradt, mert ezen a télen reggeltől délutánig tanítás, utazás a szanatóriumba, estefelé Tetához, a gyerekgondozóhoz, kicsi Haski nála dekkolt, mert a hegyen, ahol laktunk volt, fűteni nem lehetett, ide estem be, este valamikor. Még nem volt a kocka. Mikor Haski kijött, örültem.

Felrakták a fehér, mázolatlan cserépkályhát, amúgy is közeledett a tavasz.

Másfajta hidegség csapott meg, nem nézett rám, alig szólt hozzám, mintha nem is lennék. Talán egyszeriben sok voltam. Ebből lett a kocka, a levegőtlen.

Egyszer csak megérkezett Olga, a híresen sikeres sportoló, látogatta a lába-doziert. Hevesen csapkodó festett szőke haj, életerő, elegancia és az a „na és?, kit érdekel?” hányavetiség. Akkoriban (Rákosi-, Gerő-uralom) a hatalom kényeztette a sportolókat, eredményeik az új rendszernek jó pontokat hoztak, pénzt-paripát-fegyvert, déli gyümölcsöt és prémium utat nekik!

MOHÁS LÍVIA (1928) József Attila-díjas író, pszichológus, tanár. Legutóbbi kötete: *Arcképvázlat Szabó Magda rejtőzködő személyiségéhez* (2018).

Amint Olga megjelent, Haski kisütött, mint a Nap. Nézett rá tág szürke szemmel, vígan csevegett. Sport, közös élmények, versenyek. Megismétlődött a testvérem első zongorázása otthon, édesapa parttalan gyönyörködése, amiből én kimaradtam, amott ültem, távol.

Utálok a rinyálást. Inkább a hatalom kényeztetéséről: Olga szeretője Sztálin-díjas író, Aczél Tamás, a kényeztetettek közé sorolták.

Nem, nem. Emlékezéseimnek ez a szakasza taszít. Testem közérzetét is földhöz csapja. A gyomrom fáj. Talán mert ma sem tudom igazán és pontosan, hogy miért keletkezett az a levegőtlen doboz. Nem féltékenységből, nem, hanem az a „rám se néz”, „nem beszélget velem”, eltűnt Dubicsány hevesége. Az a hidegség! Hol hibázott a fiatal farkas? Marhára elfáradt, lefogyott közben, míg az első, a hypostil lakásban beteget ápolt, később látogatta a távoli szanatóriumban, cipelte neki naponta, amit kért, könyveket, albumokat szakmai könyvtárakból, rohant a kis Haskihoz, és este a fagyos lakásba.

A patológiában ismerős eset, mikor az ápoló beleszeret az ápoltnak és *nem ereszti felgyógyulni*. De én eresztettem! Film is készült a patológiai esetből, a magányos nő hegyi házában boldogan ápolja kedvenc íróját, aki véletlenül épp a közelben szenvedett síbalesetet; az író már meggyógyul. Ám a nő mindenféle gonoszsgot elkövet, hogy magánál tartsa, magához láncolja. Igen. Meglehet. Haski kiszolgáltatottsága átszállt rám, mint egy ronda madár. Ha jól emlékszem, az író is meggyűlölte a szerelmes ápolónőt. Túl kacifántos a gondolat? Sokkal egyszerűbb az ügy? Csupán rossz ápoló voltam? Ezért lett elege?

Nem kínozom emlékeimet. Inkább a zene. Jöjjön a zene, ha még mindig itt vagyok életre kivetetten, értésre szorítottan, magam múltjának felfogására ítélve. Vissza kell húzódnom a jógában tanult gondolkozásmódba, az Egész tiszteletébe, a Nagy Nyugalomba. Azt mondja Szabados György zeneszerző, a nyugati világ gondjai oly hatalmasok, hogy azokat a kisarkított győzni akarással nem lehet megoldani. Remélhetni: a keleti mentalitás fogja átszellemesíteni Nyugatot, visszaadja az Egészben látást és magatartásmódot, és a személyes jóindulatot.

A kis Haski felesége olyan szeretethullámot indított felém, hogy csak kapkodok a fejem. Elárultam neki gyengeségemben a titkom, a vágyakozáshoz, nem inkább a sóvárgáshoz hasonló: szeretnék már odaát lenni.

Csak kapkodok a fejem. A kis Haski felesége abban hasonlít Bussa Marcsókához, hogy áradó, forró szeretetét majdnem gátlás nélkül képes kimutatni, kimondani, elragozni, virágoztatni, akár a nyílt színen. Első látogatásakor fiam mellett ült a szófán, és folyton csókolgatta. A többi vendég és a szülők jelenléte semmit se zavarta. Később halkán, próbáltam szelíden mondani neki, ezt talán ne tegye, ő hevesen, ártatlanul felkiáltott: „De mikor úgy szeretem!” – mintha ez a tény mindenre felmentést adhatna. Mindenre? Kérdeztem magamtól, vajon a gyilkosságra is? De ez blöff, hagyjuk. Az én hófokom sokkal hűvösebb, talán sokat figyeltem az apácák visszafogott, fegyelmezett lényét, és a mélyben tetszettek nekem.

Amúgy kis Haski felesége a tettekben is áradóan és hevesen gondoskodik. A fiam: erős, egészséges, jó étvágyú férfi, most már karcsú a figurája, Timi, a felesége 20 kg körüli súlyt magáról is ledobott, és kis Haskit is oly szakszerű fegyelemmel etette, hogy elegáns tartású lett ő is. Dietetikus, gasztroenterológus, étkezési napló, folytonos súlymérés, vérnyomás- és vércukormérés, kéthetente vizit a szakembereknél – beleszédülnék menyem tempójába. Ha kis Haski köhint, vágtatni kell a fül-orr-gégészhez, ha túl sok tengeri herkentyűt eszik, azt szabad, mert nem fog hizlalni, ám a gyomra jelez, azonnal időpontkérés a belgyógyászhoz vagy én nem is tudom kihez, de Timi, ő tudja.

Miközben derűsen ironizálok Timi egészségdiktatúráján, hirtelen belém vág: talán ezt várta volna tőlem nagy Haski. A szanatóriumi időszakban és annak előtte is rossz betegápoló lehettem. Ezért távolodott tőlem? Meglehet, Timi módjára kellett volna kimutatni érzelmeimet, nyíltan, áradóan és praktikus egészségügyi tettekkel. Értésre szorítva, múltam értésére ítélve vagyok, meg lehet – bár erős kétségeim vannak –, azt kellett volna tennem, amin most éppen ironizálok.

Szabados György, Volenszky, nagy Haski, édesapám, sorolhatnék még férfiakat, barátokat, kedves ismerősöket – mind-mind meghaltak. Őket miért viszed el korábban, mint minket, lányokat? Egyet mondom, Uram, nagyon komolyan, ha kis Haskit előbb vinnéd el, mint engem, elhagylak. Azonnal átállok a másik oldalra, a sátán csapatába. Engem nem Jóbnak teremtettél, a Te felelősséged, hogy a szeretet-jóság-elfogadás hármasából nekem a harmadik nem megy. Nem vagyok igazi keresztény. Talán az öreg Szmida plébános rosszul keresztelt meg, mesélték, hogy a szertartás alatt a Livia név miatt folyvást zsörtölődött, pogány név, nincsen ily nevű szentünk, morogta, miközben locsolta fejemre a vizet a hideg novemberi templom sarkában. Talán az öreg alaposan bepálinkázott, jeges hideg lehetett hajnalok hajnalán, amikor felébredt.

2020. január, a múlt héten tartották meg a Pszichiátriai Kongresszust, Süle Feri magas szakmai elismerést, kitüntetést kapott, megérdemelte. Sokat köszönhet neki pszichológiai tudáskészletem, az átélt információk, a mélylélektani tájékozódás, C. G. Jung tanításainak felfogása terén; ezek nélkül nem mertem volna terápiát vállalni. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem elvégzése és a megszerzett papír erre nem tett alkalmassá, a hatvanas években jártam oda, és akkor még az ötvenes évek bizonyos bornírtsága hatott, a merev, vastag materializmus úri huncutságnak tartotta és utálta a pszichológiát. Tanáraink sarokba szorított szellemmel, gúzsba kötve táncoltak. Barkóczi I., az általános lélektan professzora irdatlan mennyiségű szakirodalmat olvashatott. Angol és amerikai egyetemek kísérleteit, ezeket az adott témákhoz csoportosítva ismertette. Okos információival kikerülte a szovjet lélektant, ahol csak ideológiába csomagolt közhellyel találkozhattunk, Rubinstein könyvében még az ideológia helyén is közhely. Ami terápiára alkalmassá tehetett, azt posztgraduális úton szereztem be.

Itt jött a sorsomba dr. Süle Feri szemináriumi sorozata C. G. Jung-ról, a svájci zseniről, aki nagyszerű gondolkodó, ám udvariatlan író. Roppant nehéz olvasmány, nem törődik olvasóival, még csak meg se kísérli megkönnyíteni az értést, az átláthatóságot. Süle, akár a műfordító szabatos magyar nyelvre fordította a nehézkes, túl összetett jungi szöveget, strukturálta a rendszert, a ragyogó jungi szellemiséget kimentette az irdatlan szöveghalomból. Jártam hozzá analízisbe, ami az önismeret egyik hasznos útja-módja, e közben a tanonc mintát lát arra is, miképp vezeti a terapeuta az ülést. Valláslélektani osztálya volt a Lipótmezőn (OPNI), ez a hatalmas intézmény akkor még életben volt, később a Gyurcsány-kormány egészségügyi minisztere, Horváth Ágnes bezáratta. Megölte. Égbekiáltó vétek volt. Azóta üresen kong és mállik, porlik az impozáns monarchiabeli épület, szélnek eresztették az elmebetegeket, bűnösen szétrúgták, mint tyúk a töreket, a lélekgyógyítók seregét.

Szerettem a Lipótra jární. A park, bár kissé elhanyagolt, de a fák szépek, az épület vastag falai biztonságot adnak, monstrum jellegük vonzó. A valláslélektani osztályhoz két másik osztály széles folyosóján kellett áthaladni, ezeken vizelet, bélsár, emberi kipárolgás vegyes szaga, szenvedtem német juhász-kutyaszaglásom miatt. De jött az utolsó nagy üvegajtó, mögötte Süle osztálya. Friss levegő, tisztára sikált kőpadló és enyhe tisztítószerillat. Betegek ülnek a folyosó padjain, derűsek, jólfészültek, beszélgetnek, ott a két jóisten, most épp két jóisten van, de elég jól megférnek, szent Erzsébet papucsban meg a többiek. Süle nagyon udvariasan, empátiával külön-külön beszélget velük, társalognak hóról, Napról, sportról, szenvedélyről, mindenféléről – ez a terápia.

Az a két cafka! A két ronda cafka. Testvéremről és magamról beszélék, mert flegma lezserséggel kezeltük drága Bussa Marcsókát. A ronda nem igaz, szépek voltunk mindketten – valamikor. Ahogyan most kis Haski feleségét, Timit elnézem, édesanyja Alzheimer-kóros, hol megismeri lányát, hol nem, és így tovább; Timi oly áradó szeretettel veszi körül, folytonos gondoskodással, ami belőlünk hiányzott, amikor ott lett volna erre az alkalom és idő.

Testvéremnek felmentés jár, de nagyon halovány; Bussa Marcsóka elsőszülöttje, Ottóka halála miatt depressziós lett, amikor testvérem született, nem tudta megadni neki az anya az ősbizalmat, a folytonos dédelgetéssel, ami ekkor kellene. Hűvös levegő húzódott közöttük, elnéztek egymás mellett, testvéremnek sose mondta Marcsó a *Drágaságomat*. Mikor már a gyönyörű kosztümöket küldözte testvérem, csak nekem, New York-ból, a Fifth Avenue szalonjaiból, selyem ruhákat, selyem kombinék tucatját, neki soha semmit. Édesapánknak pompázatos férfi kozmetikumokat, Ikkán keresztül déli gyümölcsöket, neki soha semmit. Elásott mély sértődöttség rágcsálódott és dolgozott benne Marcsóka ellen, talán nem is tudatos. De én hogy nem vettem ezt észre? Miért nem ráztam meg, mint Krisztus a vargát, szavakkal legalább? Nem merek arra gondolni, hogy féltettem a ruhákat, a gazdag csomagok elmaradása miatt hallgattam.

Felmentés nekem is jár. Egyszer megmentettem a haláltól. Tizenkét esztendősen lehettem, Marcsóka a havi gyógyszeradagját egyszerre bevette, kábultan elzuhant. Nem az első eset. Apa és testvérem hosszan egymásra néztek, talán elhangzott a mondat, talán csak képzeltem: „Most már... engedjük végre elmenni”, egyszerre fölálltak, eltűntek, mint a köd. Üres lett a ház, és néma. A gyerekszobába szaladtam, kiléptem ablakán, alatta rendszerint ott állt a biciklim, nyeregbe huppantam, a kis kapu nyitva, a küszöbön máskor is rohanvást átugrattam – többször nyolcas lett a kerekekben –, az orvos lakásához hajtottam. Nem dr. Galla volt már az orvosunk, behívták munkaszolgálatra, nem vonult be, eltűnt szemünk elől, a Pester Lloyd újság – a faluba egyedül neki járt – példányai sokáig kallódtak a posta előszobájában. Az orvos mogorván kinézett, „Már megint?”, kérdezte, „motorral megyek”, folytatta, „fuss előre, készíts sok vizet, nagy kancsót meg lavórt”. Kimostuk Marcsóka gyomrát; adogattam a kancsót, betámogattuk a hálószobába, injekciót kapott. Feltakarítottam a csatagos konyhát, és ültem Marcsóka mellett, fiatal farkasból házörző.

Másik ment ségem talán a gyöngyösi kórház zárt osztályához köthető. Apám és testvérei meg édesanyjuk, Soltész Mária, állandóan leveleztek. Mindent megírtak magukról, azt is, amit főztek a levélírás napján – összevesztek, kibékültek, recepteket cseréltek, pletykáltak, bírálgatták és segítettek egymást levelekben és tettekben is bőven. Talán édesapám Ödön bátyjának megírhatta, hogy nehéz Marcsókával mostanában, és Ödön azonnal lépett. Határozott és az életbe szerelmes kövér, falusi főjegyző, a csinos menyecskékért különösen rajongott. Szólt a fiának, a gyöngyösi kórház vezetőjének, helyezze el a kórházban Marcsót, Sándor pihenhessen kicsit. Nekem azt mondták (talán apának is, ezt nem tudom, de szeretném), anya a szanatóriumrészlegben fekszik, a gyógykezelése fontos. Jó volt Gyöngyösre a távolsági buszjárat, hamarost indultam látogatni. Furcsa, hogy a kórházi ajtókat, amint mentünk felfelé az emeletre, kívülről nem lehetett nyitni, kilincs se volt rajtuk. Odabenn hálós ágyakban szedált betegek, édesanyámon nem volt keretes háló, két deszka állt az ágy két szélén, közöttük ő. Gyógyszerét, a Belladonnát nem kapta, és mást se. Teljesen elesett állapotban feküdt. Mozogni nem tudott. A beszéde alig érthető. Rettenetes szomorúság az arcán. Azonnal vinni akartam – hogy vinnéd? a hátadon Pestig? nincs talán Gyöngyösön egyetlen taxi? Nem engedték, hiába erősködtem, csak apának adhatják ki, csak annak, aki behozta, aki felelős érte.

Még nyitva volt a Moszkva téri posta, mikor visszaérkeztem. Örjögő levelet írtam apának, hosszút, keserveset, azt hiszem, átkokat is szórtam, káromoltam Ödönt, talán a jóistent is, és csúnyán emlegettem, meglehet, apát is, követeltem, hogy azonnal induljon érte, arra kértem: Gyöngyösről hozza Budára mihozzánk. Expressz ment a levél, gyorsan jött a válasz, az időpont benne, amikor a gyöngyösi kórház előtt áll majd a mentőautó és apa. Leutaztam akkorra oda. Szomorú napok, szomorú hetek. Nem engedte apa Budára szállítani anyát.

Otthon felpendült, szellemi érdeklődése feléledt. Apának, az iskolaigazgatóknak rendre be kellett számolni marxizmus-leninizmusból. Hazalátogatásomkor

Marcsóka ül az ágyban, Marx-Engelst olvas. Harsányan nevetek, lecsúsztatja orrán a szemüvegét, tisztán azt mondja: „érdekel, milyen lesz itt a világ!”

Drágaságom, aki úgy ellátott ősbizalommal, hogy én is láttam és tudtam a sok szomorúság dacára, hogy az égben minden este bál van.

Mégis. Minden mentetetőzés és felmentés dacára két ronda cafka voltunk, noha csinosak, édesanyánk magára maradt, jószerével egész vagy talán élete második felében.

Volt egy elegáns fedelű, finom papírú imakönyve. Emíliától, az édesanyjától kapta még a házasságkötéskor, együtt sok más színvonalas tárggyal. Emília a Szentmiklósi-óvári Pongráczok ízléséhez, rangosságához hűséges maradt. Egyedül ő. És talán Aranka. A többiek aligha tartották számon a múlt századi jeles katonatisztek vagy Pongrácz István jezsuitát, a Kassai szentet. Élete végéig ez az egyetlen imakönyve volt. Összefacsarodik a szívem. A Ferencziek terén, a templom mellett állt a szentbolt. Kellékek, egyházi szertartásokhoz és áhítatokhoz, szebbnél szebb csillogó tárgyak, ott akár minden évben vásárolhattam volna neki más-más imakönyveket. A meglévő margójára ákombákomokat firkáltam színes ceruzákkal. Marcsó látta működésemet, jóváhagyóan figyelte.

A negyedik elemi jártam, édesanyámmal könyörögtünk apának: hadd legyen magántanuló, ne kelljen elválni, beköltözni Egerbe a gimnázium miatt. Sírtunk. Apa észbe kapott, hogyan fog ez a kislány boldogulni a rangos lánynevelőben! Fodor Juci, a tanítónők egyike jól beszélt németül, ettől kezdve hozzá kellett járnom németet tanulni. Az a hülye Piroska, a kosarával, az a hülye farkas a ronda pofájával, az a hülye főkötős nagymama! Nem ragadt rám az idegen szó.

Édesapám egyik nővére (Irén tanti) akkoriban németül kezdett hozzám beszélni (lakkcipőt persze csak testvéremnek hozott), kukán hallgattam. Álltak apával a bordó cserépkályha mellett, tenyerüket melengetve, azt mondja a tanti: „ne add be az Angolkisasszonyokhoz! Teljesen le fogja járatni okos testvérét”. Irén tantira fütyültem, de apa válaszára élénken füleltem. „Okvetlenül beíratom oda. Meg kell kapnia a lehetőséget. Aztán majd maga eldönti, bírja-e, lesz-e hozzá ereje!” Ezt nagyon elraktároztam.

Persze fekete ruhája se volt szegénynek... Nekem a Fifth Av.-ről több is. A legszebbet kiválasztottam utolsó útjára. Zsorzsett ruha, nyakán magasítottan dús pliszírozott fodrok, ilyen kisebb fodrok borultak a kézfejekre is, kezében fekete olvasó és az Emília-féle imakönyv, margóin az én csámpás betű-kísérleteimmel. Mikor legeslegutoljára láttam, arca kimondottan derűs, mint aki örül, hogy végre-valahára és nem önszántából, hanem kívárva a hívó harsonát, amit csak a meghívott hall meg, elrepülhet innen.

Aranka kíváncsivá tett azzal, hogy emlegette néha a régieket, a Szentmiklósi óvári Pongráczokat. A nyomukba eredtem a Széchenyi könyvtárban. A legelső, aki a családfán szerepel, Laurentius, azaz Lőrinc csapatvezér, a Muhi pusztán

harcolt a tatárokkal 1241-ben, Európa persze kussolt akkor is, felégették a tatárok falvainkat, levágták népünket. Lezuhantak Muhinál a magyarok angyalai. Senki se segített. Lőrinc a vendégnéphez tartozott, a csehektől jött ide. Harc után részt vesz az újjáépítésben, falvakat kap a királytól, bizonyára félig leégetteket, megtizedelt néppel. Utódai kiváltságlevelet kérnek később – nem IV. Bélától, hanem unokájától, borissza Kun Lászlótól, aki hosszan leírja: „...a mi vendégeink, kiknek ősei Cseh ország nemesei közül vették eredetüket, alázatos könyörgéssel kértek bennünket, hogy őket vendégnépeink sorából kivenni és a nemesek és királyi szolgálattelvők sorába király kegyelmünkkel áthelyezni méltóztatnánk.” És a borissza király méltóztatta. Magyarra váltunk. László kiváltságlevele után meglódult a família, előbb Liptó, Turócz, Temes vidéke szövődik át Pongráczokkal, aztán más tájékok is. Van köztük veszedelmes oligarcha, „egyesíté személyében a jellemet és a jellemtelenséget, politikai pártosságában a diplomatai ravaszságot, [...] gazdasági hatalmában a rablási, zsarolási vágyat”, írta róla egykor a Századok folyóiratba Majláth Béla kutató.

Álljunk meg egy szóra! Szélfúttá helyen, mint ez, hol a királyok folyvást váltogatják egymást, olykor több király lökdösi a másikat a trónért, máskor egy sincs, el-ellopják a Szent Koronát, civakodnak, huzakodnak az urak, minden képlékeny, süllyedős, akár az iszap, a török is vészesen fenyeget, lehet, hogy Marcsóka ősnagybácsikája, a jellemtelen, csupán egy céltudatos ember, védi a vagyonát az iszonyatos felfordulásokban; talán túlélési mutatvány, ami köpönyegforgatásnak tűnik. Ne süssük már le a szemünket! Itt nem csupán élni kell. Túlélni! Magyarok lenni nem egyszerű ügylet. Azt igen sajnálom, hogy Marcsónak már nem jutott semmi a veszedelmes Pongrácz-céltudatosságából, a sikeres ravaszságból, belőle kiveszett, elporladt már a bírvágy és a zsarolási készség. Élt itt olyan is Marcsó ős-ősnagybácsikája között, akit „túróczi királynak” neveztek, magánhadseregével sarcolta a falvakat, ennek van bizonyos erkölcs-telen zacca. Rettentő sok itt a kaland és a zúr az ősnagybácsik körül. Volt Pongrácz, aki kiállt Hunyadi János fia, Mátyás trónra emelése mellett. Furcsa. Végül Mátyás tette földönfutóvá, pedig pompás bölényvadászatokot rendezett korábban a király kedvéért, talán Mátyás megelégette Pongrácz földfoglalásait, noha ő, az igazságos, ugyancsak nagy földfoglaló vala, végül a fekete sereggel kiostromolta valahány várából. Irdatlanul nagy a családja és veszedelmesek; örüljön, ha nyakán marad a fej.

Lett itt a közelben, Patán az a gyönyörű templom, a késő-gótika stíljében. Jött a török, minduntalan ide kóricálnak ezek a kurva idegen ármádiák, török kézre kerül Pata, pusztulni kezd minden. Pedig Pata, amit a mi korunkban Gyöngyöspatának neveznek és sajnos igen dicstelen hely lett azóta, akkoriban még a megye harmadik jelentős települése Eger s Gyöngyös után. Sok jó gabonát és szőlőt termelnek, pompás a boruk, de az adózás kegyetlen. Mikor végre eltakarodnak a megszállók, visszajön a Kassára menekült plébános, hoz magával dél-lengyelországi fadaragókat. Mesterek azok a lengyelek. Virágos rétet faragnak az új oltár asztalára, végig elnyúlva fekszik rajta Jessze, bőven redőzött

aranyozott ruhában. A pataiak úgy hívták: Jekse. Törzséből hatalmas fa, 8-10 méteres, sarjad. Aranyfa, családfa. Ágainak csücskén trónolnak Megváltónk ősei. Tizennyolcan vannak, a bölcsek örök gyülekezete ott üldögél közöttük. Salamon és Dávid. A fa magasában hol az aranyágak éppen összehajolnak, ott ül Mária, ölében Kisjézus. Mária fején természetes korona. Az oltáron két hatalmas szárnyú csodaszép angyal, ők is aranyba öltöztek, egyik Jessze lábánál, másik a fejénél. Azt írja a Britannica Hungarica a 9. kötet 469. oldalán, hogy IZÁJ, más-képpen Jessze az Ószövetségben Dávid apja Betlehemben. A középkori művészek Jesszével kezdik Krisztus családfájának ábrázolását.

Megyek aludni, elfáradtam. Pedig számomra a legfontosabb a jezsuita Pongrácz, róla majd később.

Azt mondom egyszer, kávézás közben viccelődve Tökéczi Lászlónak, nagyon régen volt, egy munkahelyen dolgoztunk: „Elmehet Maga a nagy reformátusságával, Maguk nyuvasztották meg Kassán az én nagy-nagybácsikámat, a jezsuitát, úgyabbul, mint ahogy a mai AVH-sok tennék”. Mire ő: „Lehet, hogy nagybácsikája valamikor szent lesz, de hogy kém volt ott Kassán, az meg bizonyos.”

Nagyeszű és erős katolikus, jezsuita szónok. Azt mondják a kassai kálvinisták, amíg itt ez a Pongrácz, addig a megreformált keresztény hit nem remél nyugalmat. Bethlen Gábor, erdélyi fejedelem maga is kálvinista, hadjáratot indít, ezidőn lesz vértanú az a három pap, akiket ma szentekként tisztelünk: Kőrösi Márk horvát, Grodecz Menyhért lengyel, Pongrácz István magyar (a valamikori cseh Lőrinc csapatvezér Marcsó ősnagybácsijának egyik utóda). A kassai Király Háza nevezetű palotában gerendára kötik a testüket, fáklyákkal égetik, majd Kőrösit lefejezik, Grodecz testét átszurkálták, gödörbe vettetnek, Pongrácz itt még kerek húsz óráig él. Aki ezek után megőrzi hitét Istenben, ha kém, ha anyagyilkos, szentté avatható.

Mikor a roncs testeket kiemelik a gödörből, elborzad a város, a felháborodás szétterjed a hazában, a katolikusok rendes temetésüket kérelmezik, ám Bethlen Gábor hallgat. Talán táncleckékkel múlatja idejét, gyakorolja a sikkes lépéseket, szereti udvarába hívatni a spanyol illem- és tánctanárokat, hosszú krumpliorra előre nyúlik, vizslatja a sasszékat, figyel és billeg, fülei csúf nagyok, a fizimiska az asszonyok vérét bizonyára nehezen mozdítja.

Pálfi Katalinnal is táncolni szeretne. Ő az a nő, akit el nem mondható, menyinyire szeretni kellene. A királyi nádor felesége. Kassára érkezik a királyi házaspár, oda jön Bethlen és lakomát ad tiszteletükre a Királyi Házban. Gyomorfordító bunkóság, hogy épp ott, ahol a papokat fél esztendeje megkínózták. Vacsora után a fejedelem táncra kéri Pálfi Katalint, aki jól tudja, mi történt itt a fagerendák alatt, érezheti a hely rémült szellemét, amely hosszú ideig érezhető a lakásban is az öngyilkosság után. Különös vad fuvallat, arcon csap, miközben nem mozdul semmi. – „Csak akkor megyek kegyelmeddel táncba, ha mindenre, ami szent, megígéri, hogy a három kassai vértanúnak megadja a legfelsőbb tiszteletet.”

Pázmány Péter együttműködő főpap, azt írja Bethlen Gábornak, mi azért csak tartunk jó korrespondenciát, mert különben „gallérunk alá pök a német”. Pázmány kérelmezi a pápát: avassa szentté a kassai papokat. Közel 300 évet vár a Vatikán, 1905-ben boldoggá avatják őket, ezután kilencven esztendőre 1995-ben szentté, Pozsonyban.

Tőkéczi azt mondta nagy-nagybácsikám kémkedéséről, hogy fényjeleket adott magas ablakokból a Habsburg-csapatoknak, akik a kálvinistáktól felszabadítani jöttek volna Kassára.

Éjjel álmomban a szigligeti alkotóházban jártam. Szívből szerettem azt a helyet, a régit. Boldogan írtam ott akkoriban, talán a *Zuhog, zuhog a hó*-t. Előzménye a boldog napoknak és a *Zuhog*-nak, az első széprózai munkám, *Az oroszlános kert*. Mikor ez megjelent 1981-ben a Magvetőnél, Fábri Anna szerkesztette, fedelét Olajos György készítette, kértem rögvest felvételt az Alkotóművészek Szövetségébe, ahová az Írók Alkotóháza tartozott, Lengyel Balázs volt az ajánlóm. Megadták a módját. Három, négy ember kérdezett, ismerkedett velem, csak Kockás Sándorra, irodalomtörténész az ELTÉ-n, emlékszem. Felesége, Hegedős Mara az Argumentumnál megjelent könyveimet szerkesztette.

Már a hetvenes években kinéztem magamnak az Írók Alkotóházát Szigligeten. Földszintes kúria, sárgára festett falak, egykor valamelyik Esterházy gróf vadászkastélya. Új és nagyszerű János barátommal nyaraltunk, ejtőztünk ott a Balaton közelben. Akkortájt kezdtek gyógyulni sebeim, amiket nagy Haski hódításának és házasságomnak kudarcra okozott. A fiatal farkas már nem acsargott. Megkívántam azt a sárga kúriát és amit jelképez, mintha ott új szenvedély keletkezett volna. Keletkezett? Berobbant.

Legjobban szerettem a 13-as szobát meg a régi 17-est. Az előbbi tágas, levegős, nagy-üveges ajtó és ablakok, fehér cserépkályha, Szabó Vladimir-festmény. Legjobb a fedett terasz, a parkra néz, friss a pázsit, fenyőkkel és lombos fákkal ölelve. Elvárásznak a négyszögletes oszlopok. Otthon is ilyenek tartották a konyha előtt a széles folyosót. Nem parkra nézhettem onnan, hanem az istállóra, ahonnan a szovjet megszállók elvitték apám lovait.

Semmi bajom az istállókkal. Hacsak az nem, hogy Bernát, a kocsis kétszer is becsapott. Elleni készült Riska, a másik esetben Rózsa, hallottam, apa azt mondja: „Ha éjjel kezdődik, okvetlenül költsd fel!” Persze én is azonnal költést kértem Bernáttól, bólintott és aztán fütyült rám, reggel dühösen morogtam rá, legalább pontosan mondja el, hogyan születik a borjú. „Hát, bemegyek a furikkal, arra teszem a kisbornyút, osztán csak kitolom.”

A 13-as szoba, ha foglalt, akkor a jóval kisebbet, a 17-est kértem. Puritán, egyágyas. Egyik falába bevájít fülke, ennek hátulsó részén Nagy László költő ráfestette Szent György lovagot, fehér lova ágaskodik éppen, ő meg emeli a dárdát, lova lábánál a sárkány. Sírni lett volna kedvem a felújítások után. A 17-es szobát belengte az újjgazdag ízlés, elegánsnak hitt lompos nagy függönyök, és ott terpszkedik egy franciaágy, ahonnan nem látni Szent Györgyöt.

Nem mentem többet Szigligetre. Nem a modernizálás ennek az egyetlen oka. Kihaltak észrevétlen gyorsasággal mind, akikkel olyan jól lehetett drúzsáznai, beszélgetni, vörös borozni. Parancs János, Pór Jutka, Fodor András, Lengyel Balázs, Tatay Sándor, Abody Béla, Galsai Pongrác. Csurka István ritkán ha megjelent, egyik alkalommal jókora fazékban töltött káposztát hozott otthonról, kedvesek voltak hozzá, ám egy kis feszültség keletkezett a légtérben. Előzőleg beborozott állapotban antiszemita hőzöngést csapott; kapott is a fejére az Élet és Irodalomban, ott olvastam Szabó Magda megrovó írását.

Leírom, voltaképp mit is álmodtam ma éjjel Szigligetről, 2020 februárjában. Negyven évvel a szigligeti fénykor elmúltán.

Hatalmas ház lett a régi alkotóházból. Futkostam a széles folyosókon, a sok széles keresztfolyosón, kerestem a 13-as és a 17-es szobákat, sehol. Szomorúan tipródtam, valaki szól: „Menj ki a kertbe!” Csak kert. Nem park. Fenyő ölelte pázsit sehol. A kert kiégett, fű csomókban, szegényesek a bokrok, lapos dombon van, és a domb tetején ül testvérem rózsaszín kombinében. Sok csipkével díszített kombiné, de nem túl sokkal, mindig jó ízlése volt. Milyen kecsesen ül! Felhúzott térdét két karjával átöleli, a kiégett füvet csak lábujjal érinti, mintha spiccelne ültében. Itt-ott nők, férfiak, mindenki alsó ruhában, olyan természetesen viselkednek, mintha itt ez lenne a módi.

Ilyen nagy lett az irodalom, mint ez az álombeli ház? Gondoltam ébredve. Én nem vettem észre. Félig vetkeznek le, akik írnak? Ezt sem vettem észre. Lehet, hogy kezdődik az agyér-elmeszesedésem? Már nem figyeltem olyan élesen, mint a fiatal farkas. Arcképe jó, ráismerek a *Hitel* folyóirat tavalyi, 2019. évi 11-es borítóján, Jánosi Nikolett alkotta. Bal profilból mutatja a farkas pofáját, éles tekintetét jól kihangsúlyozza, a farkasszem villog.

Boldizsár Ivánnak hívták az idős író, beszámolt arról az Élet és Irodalomban, hogy amikor ő Párizsban járt és kitelepedett kávézni, a Champs-Élysé egyik kávézójának járdájára a kitett asztalhoz, kit lát! Franz Kafka sétál ott felfelé, a híres úton. Ezt az író, Boldizsárt, sokan ki nem állták. Talán mert a szükségesnél erősebben meghajolt a kommunista hatalom előtt. Ezért nekem is ellenszenves volt, ám e történet lezárásáért, amelyet mindjárt folytatok, mégis kedvelem. Az És következő számában Sükösd Mihály azt írta, utánanézett, mikor járt Kafka Párizsban. Az derült ki, hogy abban az évben Boldizsár Iván éppen 8 éves volt. Az idős író nem hagyta magát. Azt válaszolta az Élet és Irodalom következő számában, hogy az érzelmeszedésnek három fázisa van: az első, amikor te már tudsz róla, de a környezeted még nem. A második fázisban te is, ők is tudják. A harmadik fázisban te már nem tudod, de a környezetedben mindenki látja. Boldizsár azzal zárta le a kínos kis történetet, úgy látni, ő már lassan másodikból a harmadik fázis felé tart.

Én az első fázisban vagyok.

A ma éjjeli álomban egy fiatal tudós a *Világértelmezés öt pontja* címen tartott előadást. A fiatal farkas az előadóterem legfelső sorában egyedül ült, élesen

figyelt, ahogyan Jánosi Nikolett képén. Én lent a terem első sorában ültem, ultramarin nagyonkék ruhában. Senki más rajtunk és az előadón kívül.

Az első pont a viláértelmezésben a víz. Vagy egyéb ital, vörösbor, narancslé, lehet a kedvencem: Muscat Otthonel behűtve. A fiatal farkas figyel, talán érti, bizonyára friss patakokra gondol, a vízesések zuhanására, habzó tajtékára. A fiatal tudós rettenetes hosszasan, unalmasan beszél, nekem szövegéből ennyi maradt meg: *Víz*.

A viláértelmezés második pontja, ismét lerövidítve, *a táplálék*. A fiatal farkas éhes. Felkapom a fejem, velem szemben áll a hasított pofás vastag törzsű borjú, magassága kétszerese az enyémnek, acsargok, tombolok, a bikaborjú lehajtott fejjel bök felém, így akar elijeszteni, tudom, a lehajtott fővel bökés után a borjufő törvényszerűen felfelé csapódik, nyaka szabadon lesz, kiszámítom ezt a pillanatot, ugrom, állkapcsom alulról kapja el a nyakát, légsövét szorítom, és a préda hiába rázza fejét jobbra, balra, fejével lendülök, csapódom ide-oda, négy lábam elszakad a földtől, repülök erre-arra, lezuhanunk a hóra, és elfogy a préda levegője. Fújok egy nagyot.

Tovább nem figyelek rá, undorít, amit ezek után tesz a fiatal farkas. Fröcsög a vér, szakadnak a test szövetei, az izmok repednek.

Vegetáriánus lettem jó időre, mikor anatómiaórákon boncolni kellett. Első éves pszichológus tanoncoknak ez kötelező. Leereszkedtünk az orvosi kar alagsorába, az asztalon emberi kézfejek, lábfejek, egész emberi agyak. Némák lettünk. Tompa feszültség, mereven bámulás. Ecksmidt Sanyi válogatott sportoló kalapácsvető bajnok meg én zavarunkban célszerűtlen tettekbe fogtunk, idéetlen kamaszok, pléhládák álltak a fal mellett, fedelüket emelgetni kezdtük, beleszúrtunk a koporsó alakú ládádba, lecsaptuk a tetőt. A formalinban emberek úsztak. Kínunkban röhögtünk.

Soha többé nem ettem vese-velőt, rántott velőt, húsokat se hosszú ideig, ma is csak, ha absztrakt alakúra vagdalja valaki.

A Viláértelmezés 3. pontját az előadó T. S. Eliot verseivel kezdte, Mauriackal folytatta, csodás verseket szavalt, még a csodásabb freskókat és festményeket vetített a falra, a fiatal farkas elaludt, a tudós a művészetek közvetítéséről beszélt, miközben a falból komoly zenedarabok és oratóriumok szóltak. Prózai hortyogás hallatszott a terem felső sorából. *A szeretet*, ezzel az egy szóval foglalom össze a 3. pontot, amit a művészetek közvetítenek, mondta az előadó. És a Biblia. A 4. pontnál a tudós megállt, sokáig hallgatott. Majd rátért az 5. pontra. Ezt ismét lerövidítve egy szóban mondom ki: *a tudomány*, ami a Viláértelmezés csattanós sikere. Ezt nem tudnám részletezni. Bevallom, én már az elektromos csengőnél elmaradtam. Hanem az a 4. pont! Az a hiányok hiánya. Bizakodom. Egyszer majd megértem az elektromos csengőt, a kibert, az online-t, a többit.

Marcsóka nővére Aranka, az utolsó úriasszony. Emíliával együtt ők még számon tartják a Szentmiklósi óvári Pongráczokat, közöttük a kassai szentet. Férje Aladár, szeret vadászni, és a komolyzene hódolója. Az előszobában egy ronda

nagy kitömött sárga róka, úgy vicsorít, mintha utálna minden belépőt. Lányuk Alíz, unokatestvérünk, eminens. Mióta iskolába jár, mindig kitűnő tanuló. Csuda! Aladár hallását örökölhette, igen jól hegedül. Náluk laktunk testvéremmel pár esztendeig, és onnan jártunk a zárdába, gimnáziumba. Alízt az életben csak egyszer kellett megfenyíteni, meséli Aranka, Raguzában, ahol nyaraltak, a piacon hatalmas szemű szőlőt vásároltak. Alíz vastagnak találta a szőlőszemek héját, Arankát kérte: hámozza meg a szőlőt, kérte, kérte, sőt már toporzékolt, no akkor.

Alízka iskolai ünnepélyeken rendszerint a pódiumon áll és hegedül. Aladár olykor eljött meghallgatni és vacsora közben ilyeneket mond Alízna: „...az allegro jó volt, de lehetett volna frissebb” vagy „az az andante sokkal szelídebb, romantikusabb, mint gondolod, nem volt fals sehol, de nem is volt igazán tiszta”. Szerettek a zárdában iskolai ünnepélyeket rendezni, és színi előadásokat. Március 15. Október 6. Farsang. Karácsony. Ha látogatni jött az érsek úr. Ha meghívták saját verseiket elmondani Sík Sándort, Mécs Lászlót. És még más alkalmakkor is felgyúlt minden csillár a díszteremben, a vörös bársony függöny lendült, szerettem ott lenni, és egyszer angyal voltam. Szent Erzsébetet ünnepeltük színi előadással. Kétágú létrán álltunk, felmagasodva, a dolgozó testvérek, apácák, akik főztek és mostak, vasaltak ránk, mikor bennlakók voltunk, a létrát bevonták ezüst papírral. Kaptunk selyem hálóinget, homlokunkra keresztbe arany szalagot kötöttek. *Szárnyak?*, kérdeztem Mater Baloghtól, a főrendezettől. „Nem kell szárny, csak szemből fogtok látszani.” Sajnáltam. Szárnyatlan angyalok! Ugyan. Olyan szépek sose lettünk volna, mint Gyöngyöspatán, Jessze oltárán az aranyruhások, hatalmas szárnyak, azokkal átrepülhetni az univerzumot, mi tízéves kis buták, nem értünk nyomukba. Lux Babával kapaszkodtunk a létrán, belőle szexuálpszichológus lett, és mikor megszűnt a szovjet megszállás, az apácák megjelentették *Hóvirág* című kiadványukat, benne egykori tanítványaik jelen adataival, ám Lux Elvirához szociálpszichológust írtak. Szemérmesség? Vagy figyelmetlenség? Ez utóbbi nem volt jellemzőjük.

Szent Erzsébet történetét mindenki ismeri. A grófi férj azt mondja neki: „Erzsébet! Mutasd a kötényed!” Ez a színdarab csúcspontja. Ugyanis Erzsébet a grófi konyha kenyereit mértéktelenül hordja a szegényeknek, ám ezt egy idő múltán megtiltják neki. Erzsébet habozik engedelmeskedni. A gróf ismétli a felszólítást, és végül a kötény széttárul, ám sehol kenyerek, hanem rózsák illata szálldogál ki onnan. Ekkor esik ránk, csimpszkodó angyalokra a fény. Egyik, a belső kéz markolja a létra ezüstös fokát, másik kéz, a külső a szívre tapasztva tenyérrel. Azt kellett sóhajtva kiáltozni, csendesen, ám mégis hallhatóan: „Csodaaa! Csohodaa!” A köznép lent szintén kiáltozott: „Rózsák! Rózsák!” Ránk több fény nem esett. Gyorsan lemásztunk, szaladtunk a zongora szobákba, azok folyosója a színpad hátahoz csatlakozott. Ott voltak civil ruháink, átfáztunk a selyem pendelyekben, 4-kor kezdődött a színi előadás, de mi már 3-kor ott sertepereltünk, angyalnak öltöztünk, és akkor még a púderozkodást is elnézték nekünk.

Aranka azt még engedte, hogy a zárdakaputól az ő házuk kapujáig olykor elkísér engem egy-egy ciszterci diák. De azt megtiltotta, hogy fiúkkal lógjunk, sétálgassunk bárhol a kisváros utcáin. „Inkább hívjátok a rokonszenveseket ide, tea 4-től 7-ig, minden második szombaton.” Jöttek a ciszter diákok, egy, két jógaász néha. Táncolni jól tudtunk, foxtrott, tangó, slow fox, keringő, Alíz bekapcsolta a lemezjátszót, *Hamvadó cigarettavég... Kék Duna-keringő*. Nem tudni, hogy csinálta Aranka, de 7-kor a fiúk kapták magukat és mentek. A ronda vörös róka búcsúképp az előszobában rájuk vicsorított. Mindez nagyon kellemes volt addig, amíg testvérem kezét meg nem kérte valaki. Aks volt az illető, a szó az akadémikus szó első két és utolsó betűjéből van összeragasztva. A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia növendékei az aksok.

Boldizsár Iván hajbókolása a hatalom előtt bakfitty ahhoz mérten, amit a magyar főemberek elkövettek. „Midőn a karok és rendek az ország védelmének ügyét tárgyalják vala”, és arra kérték Ő szent felségét, hogy nemzeti katonai akadémiát állítani és a hadi tudományokat fejleszteni lehessen, 1808. évi VII. törvénycikk tartalmazza ezt a kérelmet. Ekkoriban Ő szent felsége I. Ferenc király, harmadik felesége Mária Ludovika. A felséges asszony ötven ezer koronát ajánlott fel az intézmény felállításához, mire a magyar rendek, hogy „a nemzetnek felséges asszonya iránti határtalan hódolata nyilvános bizonyosságban örököljön”, Ludovika Akadémiának nevezték el az oktatás jövőbeli helyét.

Elkészült a törvény, szentesítették. De közel hét évtized telt el, mikor elindulhatott a magyar tisztképzés. Hét évtized. Szégyen. Fő akadály a magyar oktatási nyelv tilalma. Csakhogy a magyar rendek nemcsak hajbókolni, követelni is tudtak, nem engedtek a negyvennyolcból. Apropos! Akadály: magyar vagy osztrák nyelven legyen-e az oktatás? A vita hosszú évekig tartott. A közbejött negyvennyolcas szabadságharc is hátráltatta az ügyet. Pedig a Pollack Mihály tervezte épület 1836-ra elkészült. Tágas, rangos, puritán és szép lett. A kiegyezéssel helyreállított alkotmányosság után (1867) újból megindult valami; vagyis 31 esztendő ekkor is várakozni kellett.

Ebben az országban a jó ügyeknek kétszer, tizenkétszer kell nekiveselkedni. No, de végre megvalósult a vágy: 1872-től *magyar nyelven* képezik a katonatiszteket.

Az aksok, akikkel teázunk, hivatásos tisztek lesznek hamarost. És mintha előlegezne nekik a civil társadalom és a jó társaság bizonyos tekintélyt, elismerést és méltóságot, ami akkoriban természetesen kijárt a katonatiszteknek. Nem mintha mindenki szerette volna őket. Azt mondták rájuk sokan, felvágnak, beképzettek, műveltségük egyoldalú, többre tartják magukat, mint amennyit érnek. Az igaz, hogy Aladár se szerette az aksokat, nem mondta ki, de amikor megjelentek, Aladár felszívódott. Az aksok válogatott, csiszolt fiatal férfiak voltak. Jó alkattal, jó mozgással, kiváló társasági modorral, jól szabott, rántalan társasági zubbonyok, portalan, fényes lábbelik, magabiztosság és ápoltság jellemezte őket, meg hetyke férfiasság és felszabadult tekintet.

Testvérem vőlegényjelöltje a 4–7-ig tartó teadélutánra magával hozta néhány aks barátját. Lefagyott a levegő. Az aksok átnéztek a civileken, mintha üvegablakok volnának.

Ezek után Aranka azt mondta, minden szombaton lesz 4–7-ig tea, nem csak kéthetente. Egyiken jönnek a civilek, másikon az aksok. Volt közöttük egyetlen alacsony, aki engem is ablaküvegnek nézett. Sose beszélgetett velem, táncolni se kért fel. Pikkeltem rá. Mikor csak ők jöttek, a civilek nem, Aranka megterítette a teázó asztalt, nem úgy ittuk a teát össze-vissza a lakásban, ahogy jött, leülve vagy állva. Az alacsony aks mellettem ült, és amikor félig megemelte magát, átnyújtva a cukortartót a másik oldalra, óvatosan kihúztam a puffot alóla. Visszaereszkedve fenékre esett. Lapos-sarkantyús társasági cipőjével majdnem szétrúgta a teáscsészéket. Harsányan vihogtam. Aranka szúrósan nézett. Az alacsony pasi céklaszínűen tápáskodott fel, bizonyára fegyelmezte magát, hogy nyakon ne vágjon. Elégedett voltam. Olyan ez az érzés, mint amikor eszedbe jut, hogy az égben minden este bál van.

Mégis, ez az alacsony aks is részesült abból a megnevezhetetlen fényből, ami megemelte az aksokat. Tudta a köznép, a szalon, a civilek, az úri nők és a sedre kislányok, hogy ezek a jól csiszolt fiatal férfiak hamarost indulnak keletre, Oroszországba, vállalták a halált a hazáért.

